

## Nehcü'l Belâğâ'da Hz. Ali'nin Bazı Tavsiye Ve Uyarıları\*

Ali AKSU\*\*

### Özet

Nehcü'l-Belâğâ, Hz. Ali'ye nispet edilmektedir. Hz. Ali, bu eserde siyasi, idarî, askerî, dinî, ahlakî ve daha pek çok konularda insanlara tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Bunların başında da insanların Allah'tan sakınmaları konusu gelmektedir. Hemen hemen eserin her sayfasında insanları Allah'tan sakınmaları konusunda uyarılmaktadır. İnsanlara farzları yerine getirmelerini, haramlardan sakınmalarını tavsiye etmektedir. Kadınlar konusundaki uyarısını ihtiyatla karşıladığımızı belirtmek isteriz. Askeri konulardaki tavsiye ve uyarıları, onun iyi bir komutan ve iyi bir asker olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Ali, insanları fitneye karşı uyarmakta, ondan uzak durmalarını tavsiye etmekte ve muhaliflerine karşı taraftarlarını sükûnete ve akliselimle hareket etmeye çağırmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Ali, tavsiye, uyarı, siyasi, ahlaki, dini.

### Abstract

Nahcu'l-Balaga, was related to Ali. Ali, is dealing with politic, administrative, military, religious, moral and a good number of issues in this work. Avoiding of people from God is in the most important place. This issue is dealing with almost in the every page of this work. He advises fulfillment of religious duties and avoiding of illegimates. We want to clarify that we reserve on obouth his warning of women. His warnings and advises about military shows that he was a good commander and a soldier. In addition to these Ali warns people against disorder and advises avoiding from this, and he calls followers to act with peace and common sense.

**Key Words:** Ali, advise, warning, politic, morality, religious.

\* Bu makale, 2007 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından düzenlenen "İmam Ali b. Ebi Talib Sempozyumu"nda tebliğ olarak sunulmuş ve üzerinde bazı değişiklikler yapılmış halidir.

\*\* Doç. Dr., CÜ İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları ABD Öğretim Üyesi  
(aaksu@cumhuriyet.edu.tr).

## Giriş

Bilindiği gibi Nehcû'l-Belağa, Hz. Ali'nin hutbe, mektup, emir-name ve veciz sözlerinden oluşmaktadır. X. yüzyılda yaşamış olan Seyyid Şerif er-Radî'nin derlediği eserin birçok tahkikli basımı yapılmış, şerhleri yazılmıştır. Eser, Hz. Ali'nin vefatından yaklaşık 360 yıl sonra tamamlanmıştır. Arapça baskıların en önemlileri arasında Muhammed Abduh ve Suphi Salih'in hazırladıklarını sayabiliriz. Eserin eksik bir Türkçe çeviri olmamakla birlikte Türkçeye ilk kez Abdulbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır<sup>1</sup>. Çeviri, daha çok seçmelerden oluşmaktadır. Kitaba Gölpınarlı ayrıca bir de şerh yazmıştır. Birleşik Yayınları arasında çıkan ve bir komisyon tarafından hazırlanan Nehcû'l-Belağa'nın, Suphi Salih'in hazırladığı 1966 Beyrut baskısı esas alınmıştır<sup>2</sup>. Buna herhangi bir ekleme veya çıkarma yapılmamış, olduğu gibi aktarılmıştır. Bir başka yayım ise, Gölpınarlı'nın çevirisindeki şerh kısımları çıkarılarak hutbe ve mektup bölümlerinin bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Eserin kim tarafından çevrildiği belirtilmemektedir<sup>3</sup>. Son zamanlarda eser, Adnan Demircan tarafından yeniden Türkçeye kazandırılmıştır<sup>4</sup>. Demircan, çeviride Muhammed Abduh'un şerhli<sup>5</sup> yayımını esas almıştır.

Ortaya çıkışından günümüze kadar çeşitli polemiklere konu olmuş, nakledilen sözlerin Hz. Ali'ye ait olamayacağı, derleyeni tarafından uydurulup ona nispet edildiği veya derleyenin esere kendisinden bazı kısımlar eklediği hususları tartışıla gelmiştir. Bir kısmı eserin tamamen Hz. Ali'ye ait olduğunu savunurken, bir kısmı da içerisindeki bazı ifadelerden dolayı derleyenin esere kendi görüşlerini kattığı hususlarında eleştiriler getirmektedirler. Bu eleştirilerin başında kitapta yer yer ashaba yönelik saldırıların bulunması; vasî ve vasîlikten bahsedilmesi; zaman zaman gelecekte vuku bulacak sosyal olaylara yer verilmesi; vezirlerin, yöneticilerin, valilerin, kadıların ve âlimlerin yaşantılarının ve ahlaklarının şiddetle yerilmesi ve konuşma ile mektupların bir kısmının diğer kaynaklarda yer almaması gibi konular gelmektedir. Biz konumuz itibariy-

<sup>1</sup> Nehcû'l-Belağa: Hz. Ali'nin Hutbeleri, Vasiyetleri, Emirleri, Mektupları, Hikmet ve Vecizeleri, (Metnin terceme ve şerhi), çev., Abdülkaki Gölpınarlı, Kum ty. Bu çevirinin Türkiye'de de yayımı yapılmıştır. Yayınlayan, M. Hüseyin Tutya, İstanbul 1972.

<sup>2</sup> Nehcû'l-Belağa, Hz. Ali'nin Hutbeleri, Mektupları, Emirnameleri ve Kısa Sözleri, çev., Beşir Işık, M. Vesim Taylan, Faruk Bozgöz, Ankara 1990.

<sup>3</sup> Nehcû'l-Belağa: Hz. Ali Buyruğu/Kur'an-ı Nâtik, Karacaahmet Sultan Dergahı Derneği, İstanbul 2000.

<sup>4</sup> Hz. Ali, Nehcû'l-Belağa, çev., Adnan Demircan, İstanbul 2006.

<sup>5</sup> Nehcû'l-Belağa, Hazırlayan, eş-Şerif er-Radî, thk. ve şerh, Muhammed Abduh, Beyrut 1990.

le bu tartışmalara girmeyeceğiz<sup>6</sup>. Şu kadarını söylemekle yetinebiliriz ki eser, ne tamamen uydurmadır, ne de günümüze ulaştığı şekliyle Hz. Ali'ye aittir. Çünkü kitapta yer alan kimi ifadelerden hareketle tamamını reddetmek mümkün değildir. Aynı şekilde metinlerin Hz. Ali'nin ağzından çıktığı gibi kaydedildiğini savunmak da doğru değildir.

Nehcû'l-Belağa, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Hz. Ali'nin hutbeleri, duaları ve bazı nasihatlerinden; ikinci bölüm mektupları, vasiyet ve tavsiyelerinden; son bölüm ise, kısa, vecîz sözlerinden oluşmaktadır. Nehcû'l-Belağa, Hz. Ali'nin yaşadığı sosyal ve siyasal şartların ürünü bir eserdir. Bu nedenle okuyucu eserde zaman zaman o dönemin tarihini okuyacaktır. Zaman zaman da Hz. Ali ile birlikte o zamanda yaşanan olaylara tanıklık edecek; bazen onun tavsiye ve ikazlarıyla karşılaşacak; kimi zaman da Hz. Ali'nin çırpınışlarını, yalnızlığını, o çağda insanların nasıl kısa bir süre içerisinde değişikliğe uğradıklarını görecektir. Aynı zamanda o dönemde var olan ilişkileri, psiko-sosyal durumları, siyasi yapılanmaları, yaklaşımları ve müslümanların üzerindeki ölü toprağı serpilmişliği müşahede edecektir.

### **Nehcû'l-Belağa'da Hz. Ali'nin Tavsiye ve Uyarıları**

Hz. Ali, küçük yaşlardan itibaren Hz. Peygamber ile birlikte olma ayrıcalığına sahip olan önemli bir kişiliktir. Hz. Peygamber'in Ebû Talip ailesiyle ilişkisi, diğer amcalarından farklıdır. Zira doğmadan babasını, altı yaşındayken annesini ve sekiz yaşındayken de hâmisini olan dedesini kaybeden Hz. Muhammed, bundan sonra evleninceye kadar hayatını Ebû Talib'in evinde geçirmiş, Ebû Talib'in hanımından özel bir ilgi görmüş, onu annesi kabul edecek kadar kendisine saygı duymuştur. Hz. Peygamber'in evlendikten sonra maddi durumu bozulan amcasına katkı sağlamak amacıyla Hz. Ali'yi evine alması ve onun bakımını üstlenmesi bu iyi ilişkilerin göstergesidir<sup>7</sup>.

Hz. Ali'nin, ahlaki Kur'an ahlaki olan Hz. Peygamber'den azami derecede etkilendiği muhakkaktır. Zaten hakkında yazılmış olan kitaplara bakıldığında İslam'ın yüceltiği ve Hz. Peygamber'in kişiliğinde yansıttığı ahlaki değerlerin onun düşüncesinde ve hayatında da canlı bir şekilde yaşadığını görürüz. Kuşku yok ki Hz. Peygamber, seçkin arkadaşlarının hepsinin hayatında köklü değişim ve etkiler meydana getirmiştir. Ancak çocukluğundan itibaren Hz. Peygamber'in en yakınında bulunan ve İslam da'vetinin her aş-

<sup>6</sup> Nehcû'l-Belâğâ'daki sözlerin Hz. Ali'ye aidiyeti ile ilgili tartışmalar hakkında geniş bilgi için bkz., Demircan, Age., s. 11-14; İsmail Durmuş, "Nehcû'l-Belâğa", DİA., Ankara 2007, XXXII, 539.

<sup>7</sup> Demircan, Age., s. 17.

masını yakından takip etme imkânına sahip olan Hz. Ali'nin kişiliği ve duygu dünyası üzerinde meydana getirdiği etkiler çok daha farklı olmuştur<sup>8</sup>. Dolayısıyla böylesi üstün özelliklere ve eşsiz bir terbiyeye sahip olan Hz. Ali, Nehcü'l-Belâğâ'da bazen görevlilerine, bazen ailesi ve yakınlarına bazen de bütün insanlara bir takım tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur.

Biz çalışmamızda Adnan Demircan tarafından Türkçeye çevrilen Nehcü'l-Belâğâ'yı esas alarak Hz. Ali'nin tavsiye ve uyarıları hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Bu bağlamda Hz. Ali'nin tavsiye ve uyarılarını, siyasi, idari ve askeri alandaki tavsiye ve uyarıları; sosyal olaylar karşısındaki tavsiye ve uyarıları; dinî ve ahlakî konulardaki tavsiye ve uyarıları ile bazı şahıslar ve gruplar hakkındaki tavsiye ve uyarıları olmak üzere dört ana başlık altında toplayacağız.

### 1- Dinî ve Ahlaki Yaşam Konularındaki Tavsiye ve Uyarıları

Hz. Ali'nin bu konuda yaptığı tavsiye ve uyarılar, aslında İslam'ın Müslümanlara yapmış olduğu tavsiye ve uyarılardır. Onun için bunları burada teker teker vermeye gerek olmadığı kanaatindeyim. Sadece genel hatlarıyla hangi konularda tavsiye ve uyarılarda bulunduğunu belirtmekle yetineceğim.

Örneğin bir suç işlendiğinde tövbe etmenin gerektiği;<sup>9</sup> gerçek yolun İslam, diğer yolların ise yanlış yollar olduğu; her şeyin geçici, Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetinin daimi olduğu ve bunlara uyulması ile doğru yolun kaybedilmeyeceği vurgulanmaktadır<sup>10</sup>. Hz. Ali, taraftarlarına kavga içerisinde değil, barış içerisinde yaşamalarını, dargın veya kavgalı olanların birbirlerinin aralarını bulmalarını tavsiye etmektedir<sup>11</sup>.

Hz. Ali zaman zaman insanları Allah'tan sakınmaları hususunda uyarmaktadır. Bu konuda pek çok yerde uyarılar ve tavsiyelerde bulunmaktadır.

"Ey Allah'ın kulları! Allah'tan sakının. Ölüm gelmeden önce güzel ameller işleyin. Sizin için kalıcı olanı (ahiret), fani olana (dünya) tercih edin. Ölüm için hazırlık yapın; yakında öleceksiniz. Ölümüne hazırlanın, o size yakındır. Kendileri uyarıldığında, uyarıya kulak veren ve dünyanın ebedi kalınacak bir yurt olmadığını bilen, onu

<sup>8</sup> Demircan, *Age.*, s. 19-20. Hz. Ali hakkında geniş bilgi için bkz., Ethem Ruhi Fiğlalı, *İmam Ali*, Ankara 1996; Adnan Demircan, *Ali-Muaviye Kavgası*, İstanbul 2002; Abdulhalık Bakır, *Hz. Ali Dönemi*, Ankara 1991; Mustafa Günel, *Hz. Ali Dönemi ve İç Siyaset*, İstanbul 1998.

<sup>9</sup> *Age.*, s. 53.

<sup>10</sup> *Age.*, s. 43.

<sup>11</sup> *Age.*, 53.

ahiretle değiştiren bir topluluk olun....Dünyadan yarın nefislerinizi korumanıza yarayacak azık edinin"<sup>12</sup>.

Hz. Ali tavsiye ve uyarılarını genellikle açık bir şekilde yapmaktadır. Bazen de üçüncü şahsı konuşarak da tavsiye ve uyarılarda bulunmaktadır. Örnek olarak şu nasihat ve ikazını verebiliriz:

"Allah, bir hikmeti işitip onu aklında tutan, doğruluğa çağrıldığında ona yaklaşan ve doğru yola götüren bir kişinin kuşağına tutunarak kurtulan kişiye rahmet etsin. O, Rabbinin emrini gözetir; günah işlemekten korkar; ihlâslı bir şekilde iyi işler yapar; kendisine ihtiyacı olduğunda kullanacağı şeyi kazanır; şüpheli şeylerden sakınır; ihtiyacı olana atış yapar; arzularının esiri olmaz. Sabrı, kurtuluşunun vasıtası; takvayı, ölümünün hazırlığı yapar; aydınlık yoldan gider; kendisine verilen hayatı fırsat bilir; eceli düşünür ve salih ameli kendisine azık yapar"<sup>13</sup>.

Hz. Ali, Kur'an'ın da insan için büyük bir tehlike olarak gördüğü<sup>14</sup> şeytan karşısında uyanık olmaları ve bu hususta Allah'tan sakınmaları konusunda tavsiye ve uyarıda bulunmaktadır. Hz. Ali'ye göre şeytan bir düşmandır. "O düşman, eşini ayartıncaya ve rehini kurtulamayacak hale getirinceye kadar saptırıp helak eder; vaat edip arzu ettirir; haramları güzel gösterir; insanı helake götüren büyük günahları kişinin gözünde basitleştirir; sonra da süslü gösterdiğini reddeder; basitleştirdiğini önemli sayar; güvenilir olduğunu söylediği şey için uyarır"<sup>15</sup>.

Konuyla ilgili bir diğer uyarısında Hz. Ali şeytanın faaliyetlerini şöyle dile getirmektedir:

"...Şeytan, kendisine uymanız için ona giden yolları kolaylaştırıyor; dininizi param parça etmek ve birliğinizi bozmak istiyor. Onun kışkırtmalarından ve vesveselerinden sakının. Size nasihat verenin nasihatini tutun ve onu nefisleriniz için yerine getirin"<sup>16</sup>. Burada da gördüğümüz gibi Hz. Ali, döneminde meydana gelen tatsız olayların kaynağını haktan uzaklaşmada ve şeytanın vesveselerine itaat etmekte aramaktadır.

<sup>12</sup> Age., s. 70, 80-81, 86, 111, 122-123.

<sup>13</sup> Age., s. 77.

<sup>14</sup> Konuyla ilgili Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır. Biz sadece bir kaçını vermekle yetineceğiz.. "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır" demedim mi? Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur" demedim mi? Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?". Yasin, 36/60-63.

<sup>15</sup> Age., s., 83. Bu durum Kur'an'da da zikredilmektedir. Bkz. Al-i İmran, 3/15.

<sup>16</sup> Age., s. 54; 129.

Hız. Ali, insanları günah işlemek ve ayıp şeyler yapmak hususlarında da uyarılmaktadır. "Helak edici ve öfkelen diren ayıplardan korkun"<sup>17</sup>.

Hız. Ali, yalan, haset ve kin beslemekten sakınılmasını tavsiye etmektedir; çünkü yalanın insanı imandan uzaklaştırdığını; doğru sözün ise insanı kurtuluşa götürdüğünü ifade etmektedir. İnsanların birbirlerine haset etmemeleri gerektiğini; zira hasedin, ateşin odunu yediği gibi imanı yiyeceğini belirtmektedir. İnsanların birbirlerine kin beslememelerini; çünkü kinin her türlü hayır ve bereketi yok edeceği konusunda insanları uyarılmaktadır<sup>18</sup>.

Bir başka yerde de Hız. Ali, haram lokma yememeleri konusunda uyarılmaktadır<sup>19</sup>. Hız. Ali'nin insanları yalan söylemekten uzak durmaları, doğru sözlü olmaları ve haram lokma yememeleri hususlarındaki uyarıları, o dönemin sosyal yaraları olması açısından gerçekten önemlidir. Çünkü Hız. Ali'nin yaşadığı dönemde insanlar artık yavaş yavaş menfaatleri gereği bu erdemleri unuttur hale gelmişlerdir.

### **a-Nefislere Uymak ve Tûl-i Emel (Uzun Zamanda Gerçekleşecek Ümit Besleme) Konusunda Uyarılması**

Hız. Ali, insanları nefislerine uymak ve gerçekleşmesi uzun zaman alacak olan ümit konusunda şu sözleriyle uyarılmaktadır:

"Ey İnsanlar! Sizin için korktuğum şeylerin en korkuncu, nefislerinize uymanız ve gerçekleşmesi uzun zamana bağlı ümittir. Dünyadan, yarın nefislerinizi kendileriyle koruyacağınız azıklar edin". "Nefislerin isteklerine uymak, insanı haktan alıkoyar; gerçekleşmesi uzun zaman alacak olan (tûl-i emel) ümit ise, ahireti unutturur. Bilmiş olun ki, dünya hayatı çok çabuk gelip geçmektedir..."<sup>20</sup>.

### **b-İnsanları Dünya Hayatı Konusunda Uyarılması**

Hız. Ali'ye göre dünya, sakınılması gereken bir yerdir. Hız. Ali, bu hususta pek çok tavsiye ve uyarılarda bulunmaktadır. Hatta Nehcül-Belâğâ'nın Hız. Ali'ye aidiyeti hususunda eleştirenler, eserde Hız. İsa yöntemiyle zühde teşvik, ölümü anma ve dünyayla ilişkiyi kesme gibi konuların yer almasından hareketle bu eserin Hız. Ali'ye ait olamayacağını ileri sürmektedirler. Ancak olaya bir başka açıdan da bakmak gerekir. O da şudur: O dönemde olaylar gerçekten çok hızlı gelişmiştir. Olayların içerisinde bulunan insanların pek çoğu, daha kısa bir süre Hız. Peygamber'in rahle-i tedrisatından

<sup>17</sup> Age., s., 84.

<sup>18</sup> Age., s., 87.

<sup>19</sup> Age., s.,153.

<sup>20</sup> Age., 54; 62.

geçmiş insanlardır. Söz konusu insanların tekrar kendilerine gelmeleri için yapılacak en akıllı ve en doğru şey, bildikleri şeyleri yeniden hatırlatmaktır, uyarmaktır. Çünkü "Din, nasihattir"<sup>21</sup>.

Biraz önce de belirttiğimiz gibi eserde dünya hayatına bağlı kalmamaları konusunda Hz. Ali'nin tavsiye ve uyarıları oldukça fazladır. Biz burada birkaçını vermekle yetineceğiz.

"Dünya, kendisine fâniliğin, sakinlerine de orada belirli bir süre kalmalarının sonra da orayı terk etmenin takdir edildiği bir yurttur. Dünyâ hayatı, tatlıdır, canlıdır. Kendisini isteyenin gönlünü cezbeder. Oradan beraberinizde götüreceğiniz aziğin en iyisiyle ayrılın. Dünyadan, ihtiyaçtan fazlasını istemeyin"<sup>22</sup> diyen Hz. Ali, insanları dünyanın güzelliğine aldanmamaları hususunda uyarmaktadır.

Bir başka sözleriyle de Hz. Ali, insanlara dünya hayatını terk etmelerini tavsiye etmektedir<sup>23</sup>. Tabii ki burada kastedilen züht hayatı yaşamalarını istemesi değildir. Dünyaya gereği kadar değer vermeleri; onun yörüngesine tamamen girmemelerini istemesidir. Konuşmasının devamına baktığımızda bunu rahatlıkla çıkarabiliriz:

"...Dünyalık hususunda birbirinizle rekabet etmeyin; süsüne ve güzelliklerine aldanmayın; sıkıntı ve zorluklarından endişelenmeyin. Çünkü dünyanın süsü ve güzellikleri gelip geçicidir; sıkıntıları ve zorlukları da yok olmaya mahkûmdur. Dünyanın hem kendisine hem de insanlara belirlenen süre, bir gün sona erecektir; çünkü her canlı yok olacaktır..."<sup>24</sup>.

Bir başka ikazında ise Hz. Ali, dünya hayatı konusunda şu uyarılarda bulunmaktadır:

"Sizi dünya hayatı konusunda sakındırıyorum. O, çekici ve güzel görünümlüdür. Şehvetlerle sarılmıştır; geçici zevklerle kendisini sevdirmiştir. Emellerle ve kibirle süslenmiştir. Güzellikleri ve mutluluğu, uzun süre devam etmez; felaketinden emin olunmaz; zarar veren bir aldaticıdır..."<sup>25</sup>. Yine Hz. Ali'nin ifadesine göre dünya hayatı, geçici bir konak yeridir; Allah'ın, sevdikleri için tercih etmeyeceği bir yerdir; hayrı az, kötülüğü hazırdır. Birikimi tükenir; mülkü talan edilir<sup>26</sup>.

<sup>21</sup> Konuyla ilgili bkz., Ahmet Önkâl, *Rasulullah'ın İslam'a Da'vet Metodu*, Konya 1984, s. 10 vd.

<sup>22</sup> *Age.*, s., 64, 66-67, 70.

<sup>23</sup> *Age.*, s., 105-106.

<sup>24</sup> *Age.*, s., 106. Kur'an'da da buna benzer pek çok ayet bulunmaktadır. Rahman, 55/26-27.

<sup>25</sup> *Age.*, s., 119, 228-229.

<sup>26</sup> *Age.*, s., 121, 139.

Hız. Ali, bir başka yerde dünya hayatını ne kadar güzel izah etmektedir:

"...Sizden biriniz, dünya için cariyeinin kendisinden alınanlara hıçkırır hıçkırır ağladığı gibi ağlamasın. Bilmiş olun ki, dininizin direğini koruduktan sonra dünyanızdan bir şey kaybetmeniz size zarar vermez. Bilmiş olun ki, dininizi kaybettikten sonra dünyanızdan koruduğunuz şey, size fayda vermez"<sup>27</sup>.

### c- İnsanlara Kur'an Okumalarını Tavsiyesi

Hız. Ali, insanlara Kur'an okumalarını ve öğrenmelerini tavsiye etmektedir.

"...Kur'an'ı öğrenin; zira Kur'an, sözün en güzelidir. Kur'an'ı kavrayın; zira o, kalplerin baharidir. Onun nuruyla şifa arayın; zira o, göğüslerin şifasıdır. Onu güzel okuyun; zira o, haberlerin en güzelidir..."<sup>28</sup>.

Bir başka nasihatlerinde de Hız. Ali, Kur'an konusundaki tavsiyesini şu şekilde dile getirmektedir:

"..Biliniz ki Kur'an'dan sonra kimsenin herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur. Onunla hastalıklarınızdan şifa bulun; katılığınza karşı ondan yardım isteyin. Onda, en büyük hastalık için şifa vardır. Kur'an, kime kıyamet günü şefaata ederse yaptığı şefaata kabul edilir. Kıyamet günü Kur'an'ın kötü konuştuğu kişi hakkında Kur'an doğrulanır. Onu, Rabbinize götüren rehber edinin. Nefislerinize karşı ondan ders alın. Onu ölçü olarak görüşlerinizi doğrulatin. Kur'an karşısında nefislerinizin aldatici olduğunu bilin"<sup>29</sup>.

### d- İnsanları Kehanetle Uğraşmaktan Alıkoyması Yönündeki Uyarısı

Hız. Ali, yıldızlara bakarak kehanette bulunmanın doğru olmayacağı yönünde insanları uyarmaktadır:

"Ey İnsanlar! Karada ve denizde yol bulmaya yarayanı hariç, yıldızları (astroloji) öğrenmekten sakının. Zira bu, kehaneti davet eder; müneccim, kâhin gibidir. Kâhin sihirbaz gibi, sihirbaz ise, kâfir gibidir. Kâfir ise cehennemdedir. Allah'ın dini üzere hareket edin!"<sup>30</sup>.

### e- İnsanları Nimetleri Unutmama Konusunda Uyarması

Hız. Ali'ye göre zahitlik; tûl-i emel beslememek, nimetlere hakkıyla şükretmek, haramlardan sakınmaktır.

<sup>27</sup> Age, s.,178.

<sup>28</sup> Age, s.,118.

<sup>29</sup> Age, s.,180-181.

<sup>30</sup> Age., s., 78.



"...Nimetlere karşı şükretmeyi unutmayın.."31. Bir başka tavsiyesinde ise, nimetlerin sarhoşluğundan sakınmaları uyarısında bulunmaktadır. "...Nimetin sarhoşluğundan sakının.."32.

### **f-İnsanları Kıssa ve Nasihatlerden İbret Alma Hususunda Tavsiyesi**

Hz. Ali, insanları faydalı kıssalardan ve nasihatlerden öğüt almaları hususunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu anlamda Hz. Ali, insanlara önceki toplumların başına gelenlerden ibret almalarını öğütlemektedir.

"Allah'ın kulları! Faydalı kıssalardan ders alın. Her şeyiyle ortada olan, geçmişle ilgili delillerden ibret alın. Size gelen uyarılar vesilesiyle öncekilerin başlarına gelen istenmeyen şeylerin sizlerin de başına gelmemesi için onlardan ibret alın ve onların yaptıklarını işlemekten sakının. Hatırlatma ve nasihatlerden faydalanın"33.

"...Sizden önceki nesillerin ölümlerinden ve başlarına gelenlerden ibret alın.."34.

### **g- İnsanları Ölüm Hazırlığı Yapmaları Konusunda Uyarması**

Hz. Ali, insanları ölüm gelmeden önce gerekli hazırlıkları yapmaları konusunda uyarılmaktadır.

"Sizden amel işleyen, eceli dolup ölüm anı gelmeden, can boğaza dayanmadan, iş işten geçmeden ve henüz vakit varken kendisine verilen sürede yapacağı iyi işleri gerçekleştirsin. Kendisi için hazırlık yapsın ve ayrılık yurdundan, ikamet edeceği yer için ağızını hazırlasın"35.

"Allah'ın kulları! Hesaba çekilmeden önce nefislerinizi hesaba çekin; zorla sürüklenip alınıp götürülmeden, ölüm gelmeden önce sizden istenene tabi olun, Allah'ın dini üzere yaşayın"36.

Bir başka uyarısında da Hz. Ali, yine bu konuyla ilgili olarak "Çağrılmadan önce kulaklarınıza ölüm çağrısını duyurun (Ölmeden önce ölünüz)" ifadesiyle her zaman ölümü hatırlamalarını tavsiye etmektedir.

31 Age., s., 79.

32 Age., s., 152.

33 Age., s., 85, 110, 129.

34 Age., s., 165.

35 Age., s., 86-87, 150.

36 Age., s., 91; 139.

### **ğ- İnsanları Heva Ehliyle Oturup Kalkma Konusunda Uyarması**

Hız. Ali, aşağıdaki sözleriyle insanları heva ehliyle (ehl-i keyf) birlikte olmamaları hususunda uyarmaktadır.

"Bilmiş olun ki, rıyanın en küçüğü şirktir. Heva ehliyle oturup kalkmak; imanını unutup şeytanla birlikte olmaktır"<sup>37</sup>. Ayrıca Hız. Ali, bir kısım insanların, heva ve nefislerine tabi olanlarla birlikte bulunmalarındaki asıl nedenin, onların da nefislerine yenik düşmeleri olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, öncelikle bu tür insanlara bataklığı kurutmalarını tavsiye etmektedir. Eğer onlar nefislerine hâkim olurlarsa zaten heva ehliyle birlikte olmayacaklarını ifade etmektedir.

"Ey Allah'ın kulları! Cehaletinize teslim olup nefislerinizin istek ve arzularına boyun eğmeyin. Bu durumda olan kişi, yıkılmak üzere olan uçurumun kenarında duran kişi gibidir"<sup>38</sup>.

Hız. Ali, insanları, nefislerinin arzularına uyarak günah işlemeleri konusunda uyarmaktadır.

"Ey Allah'ın kulları! Biliniz ki nefsinizden sizin gözcüleriniz, uzuvlarınızdan ajanlarınız, amellerinizi ve soluklarınızın sayısını kaydeden doğruluk muhafızları (kirâmen kâtibin melekleri) var. Gece-nin zifiri karanlığı bile, sizi onlardan gizleyemez..."<sup>39</sup>.

### **h- Hız. Peygamber'in Sözlerini Dinlemelerini Tavsiye Etmesi**

Hız. Ali, Müslümanları sadece Hız. Peygamber'in söylediklerine itibar etmeleri gerektiğini; çünkü biz insanların öldükten sonra unutulacağını; fakat onun sözlerinin ebedi kalacağını söylemektedir<sup>40</sup>. Gerçekten tarihe baktığımızda sayısız insanların bu dünyada yaşayıp göç ettiklerini biliyoruz. Onların sözleri de kendileri gibi yok olmuştur; ancak Hız. Peygamber'in sözleri/mesajları geçmişte olduğu gibi bugün de, gelecekte de geçerliliğini ve güncelliğini koruyacaktır.

Bir başka yerde de Resulullah'a uyma, onu rehber edinme konusunda buna benzer tavsiyelerde bulunmaktadır:

"...Peygamberinizin kılavuzluğunu kendinize rehber edinin; zira onun yolu, hidayete erdiren en doğru yoldur"<sup>41</sup>

<sup>37</sup> Age., s.,87.

<sup>38</sup> Age, s., 110, 160.

<sup>39</sup> Age, s.,160.

<sup>40</sup> Age., s., 88.

<sup>41</sup> Age, s.,118.

### **i- İnsanları Gereksiz Sorular Sormamaları Hususunda Uyarması**

İsmi belirtilmeyen bir şahıs Hz. Ali'den, Allah'ı gözüyle görmüş olacağı şeklinde vassetmesini istedi. Hz. Ali, buna çok kızdı. Ardından bu konuyla ilgili bir hutbe irad etti. Konuşmasında Hz. Ali şu tavsiye ve uyarılarda bulundu:

"...Ey soran kişi! Kur'an'ın sana gösterdiği Allah'ın sıfatlarını kendin için rehber olarak al; onun hidayetinin nuruyla aydınlan. Şeytan'ın seni öğrenmekle mükellef tuttuğu, Kitapta (Kur'an) sana farz kılınmayan, Peygamber'in (s) ve hidayet önderlerinin sünnetinde izi bulunmayan şeyi öğrenmeyi münezzehten Allah'a havale et. ....Allah, insanlardan hakikatini araştırmakla sorumlu tutmadığı şeylerde derinleşmeyi terk etmelerini istemiştir. Bundan sakın ve münezzehten Allah'ın yüceliğini, aklına göre değerlendirme; yoksa helak olanlardan olursun"<sup>42</sup> diyerek ikaz etmiştir. Elbette ki bu uyarının ilk başta muhatabı, soruyu soran şahıstır; ancak söz konusu uyarı, genel olarak bütün Müslümanlara yöneliktir<sup>43</sup>.

### **i- İnsanları Ehl-i Beytin Yolundan Gitmeleri Konusunda Tavsiyesi**

Hz. Ali, insanlara ehli beytin yolundan gitmelerini tavsiye etmektedir.

"Peygamberinizin ehli-i beytine bakın ve onların yolundan ayrılmayın; izlerinden gidin. Onlar sizi doğru yoldan çıkarmaz, helake sürüklemeler. Bir şeye sıkı sarılırlarsa, siz de sarılın. Onların önüne geçmeyin (yani onların söylediklerinin dışında bir şey söylemeyin), yoksa saptırırsınız; onlardan geri kalmayın yoksa helak olursunuz"<sup>44</sup>.

### **j- İnsanları Birbirlerinin Gıybetini Yapmamaları ve Ayıplarını Ortaya Koymamaları Hususunda Uyarması**

Hz. Ali'nin yukarıdan beri insanları ahlaki kurallara uymaları ve bazı ahlaki olmayan davranışlardan da kaçınmaları hususunda uyarılarda bulunduğunu belirtmiştik. Hz. Ali'nin insanları özellikle bazı konularda uyarması, kanaatimizce bu konuların o dönemde meydana gelen olaylarda önemli etken olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, Hz. Ali'nin hırsızlık veya zina gibi konularda uyarılarına rastlamamaktayız; ancak yalan söylememeleri, gıybet etmemeleri, insanları ayıplarından dolayı suçlamamaları, ahitlerine karşı vefalı olmaları gibi konularda tavsiye ve uyarılarda bulunmaktadır. Bunun sebebi -kanaatimizce- bu tür davranışların o dönemde

<sup>42</sup> Age., s., 92.

<sup>43</sup> Kur'an da bunu açıkça belirtmektedir. Bkz., Al-i İmran, 3/7.

<sup>44</sup> Age., s., 105.

meydana gelen sosyal olaylarda etkili olmasındandır. Çünkü Hz. Ali, bütün bu olumsuzlukları yaşamış birisidir.

Bu bağlamda Hz. Ali, insanları birbirlerinin gıybetini yapmalarını ve ayıplarından dolayı birbirlerini suçlamamaları konularında uyarılmaktadır.

"...Ey Allah'ın kulu! Bir kimseyi yaptığı yanlışından, işlediği günahından dolayı kınamakta acele etme. Belki de onun bu günahı başlanmıştır. Küçük günah nedeniyle kendinden emin olma. Belki de bu küçük günah için sen azap göreceksin! Sizden, başkasının ayıbını öğrenen kimse, -kendi ayıbını bilmekten dolayı- söylemekten kaçsın...."<sup>45</sup>.

Gıybet etmemeleri konusunda ise Hz. Ali, insanlara şu uyarıyı yapmaktadır:

"Ey İnsanlar! Kim kardeşinin dininde ve yaşantısında şüphe duymuyorsa, onun sağlam bir inanca sahip olduğuna şahadet getirirse, insanların onun hakkında söylediklerine aldırmasın!..."<sup>46</sup>. Ayrıca Hz. Ali, mümin ile münafığın farkının dillerini korumak olduğunu şu sözleriyle dile getirmektedir:

"...Kişi, dilini korusun. Bu dil, sahibine karşı itaatsizdir. Allah'a yemin olsun ki, dilini korumayan hiçbir kimsenin takvalı bir mümin kul olacağını sanmıyorum. Müminin dili, kalbinin arkasında; münafığın kalbi ise, dilinin arkasındadır. Zira mümin bir şey konuşmak istediğinde onu önce düşünür; hayırlı bir şey olduğuna karar verirse onu söyler; kötü ise dilini tutar. Münafık ise diline geleni söyler; kendi lehine ve aleyhine olanı idrak edemez..."<sup>47</sup>.

### **k- İnsanlara Farzlara Dikkat Etmeleri Konusundaki Tavsiyesi**

Hız. Ali'nin hararetle tavsiyede bulunduğu konulardan biri de hiç şüphesiz, insanların farzlara dikkat etmeleridir. Çünkü farzlar, eğer Allah için yapılırsa insanı cennete götürür.

"...Farzlara dikkat edin, farzlara! Onları Allah için yerine getirin ki, onlar da sizi cennete götürsün..."<sup>48</sup>

Hız. Ali'nin farzlar arasında namaza ve zekâta büyük bir önem verdiğini görmekteyiz.

"Namaz üzerinde kararlı olun, onu muhafaza edin ve çokça namaz kılın, Allah'a onunla yakın olun....Sonra zekat! O da Müslümanları Allah'a yakınlaştırmak için bir vasıta. Gönül rızasıyla

<sup>45</sup> Age., s.,143, 144.

<sup>46</sup> Age., s., 144.

<sup>47</sup> Age, s.,181.

<sup>48</sup> Age, s.,173.

veren kişiye zekât, kefarete olur. Onu cehennem ateşi karşısında korur. Hiç kimsenin gözü, verdiği zekâta kalmazın...<sup>49</sup>.

### **I- İnsanları Taassupçuluktan Sakındırması**

Taassupçuluktan çok çekmiş olan Hz. Ali, insanları bu konuda ikaz etmekte ve bazı önerilerde bulunmaktadır.

"Kalplerinizde gizlenen taassup ateşini ve cahiliye nefretlerini söndürün. Çünkü taassupçuluk, şeytanın düşüncelerinden, büyülenmelerinden, kıskırtmalarından ve vesveselerindedir...<sup>50</sup>.

Hz. Ali'ye göre eğer taassupçulukta bulunulacaksa bu, güzel huylar, övülecek eserler gibi insanlığa faydalı işler için olmalıdır. "Komşuluğu korumak, ahde vefa, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker, iyilikte yarış, itaat, kibirlenmemek, faziletli olmak, aşırıktan sakınmak, insanlar için insafli olmak, öfkeyi yenmek ve yeryüzünde fesat çıkarmaktan sakınmak gibi övülecek hasletler için muassıp olun"<sup>51</sup>.

### **2- Sosyal Olaylar Karşısındaki Tavsiye ve Uyarıları**

Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'e biat işlemi sona erdikten sonra burada bir hutbe irad etti. Hutbesinde Müslümanları fitneye düşmemeleri hususunda uyaran Hz. Ali şöyle demektedir:

"Ey insanlar! Fitne dalgalarını kurtuluş gemisiyle aşın, birbirinizden nefret etmeyin. Öğünme taşlarınızı başınızdan çıkarın..."<sup>52</sup>. Bir başka yerde de Hz. Ali, Müslümanlara –özellikle taraftarlarına– fitnenin gizli yollarla bulaştığını, sonra açık bir şekilde korkunç boyuta ulaştığını belirtmekte<sup>53</sup> ve ona karşı her zaman uyanık olmaları gerektiği uyarısında bulunmaktadır.

Hz. Ali'nin en çok korktuğu fitne; Ümeyye oğulları fitnesidir. Dolayısıyla taraftarını bu fitne karşısında önce uyarmakta; ardından da nasıl tavır takınmaları gerektiği konusunda bir takım tavsiyelerde bulunmaktadır<sup>54</sup>.

Yine Hz. Ali Medine'de kendisinin halife olmasını isteyenlerden biat aldıktan sonra yaptığı konuşmada taraftarlarına Allah'tan korkmalarını ve fitneden uzak durmalarını tavsiye ediyor ve şöyle uyarıyordu:

"...Takva, günümüzdeki belalardan ibret alan kişiyi, şüpheli şeylere uğramaktan alıkoyar. Dikkat edin! Allah'ın elçisini gönder-

<sup>49</sup> Age., s. 226.

<sup>50</sup> Age., s. 207.

<sup>51</sup> Age., s. 212.

<sup>52</sup> Age., s. 39; 108-109.

<sup>53</sup> Age., s. 152.

<sup>54</sup> Age., s. 101.

diği günkü musibetler, tekrar dönüp gelmiş, bütün ağırlığıyla üzerinize çökmüştür".... "Tövbe gibi bir nimet var önünüzde; evlerinize kapanın, aranızı bulun..."<sup>55</sup>.

Yine Hz. Ali kendisine biat edenlerin biatlerini bozduklarını öğrendiğinde yaptığı konuşmada da onları Allah'tan korkmaya çağıran bir konuşma yaptı. Konuşmasında şöyle dedi:

"...Ey Allah'ın kulları! Allah'tan sakının! Allah'tan Allah'a kaçının! (Allah'ın gazabından, musibetinden yine Allah'ın rahmetine sığının). Size çizdiği yoldan gidin; sizi sorumlu tuttuğu şeyleri yerine getirin"<sup>56</sup>.

### **3- Siyasi, İdari ve Askeri Alandaki Tavsiye ve Uyarıları**

Hz. Ali, siyasi, idari ve askeri alanda pek çok tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Biz bunlardan kısa örnekler vermekle yetineceğiz:

#### **a- Savaş Alanındaki Tavsiye ve Uyarıları**

Savaş öncesi ve çarpışma esnasında galibiyeti elde etmek için takip edilmesi gereken stratejileri veren Hz. Ali, taraftarlarından savaşırken sabır, gayret ve fedakârlık istemiş, korkaklık, gevşeklik ve savaştan firardan kaçınmalarını özellikle istemiş, tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Örneğin Cemel Savaşı'nda oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye'ye sancağı verdiği zaman ona şöyle tavsiyede bulunmuştur:

"Dağlar yerinden ayrılrsa sakın sen ayrılma! Dişini sık. Canını Allah için ver. Ayağını yere sağlam bas. Gözlerini en ilerideki insanlara dik. Bazı şeyleri görmezden gel!"<sup>57</sup>.

Yine Medine'de kendisine biat etmeyenler hakkında yaptığı konuşmasında da Hz. Ali taraftarını savaş hazırlığı yapmaya davet etmiştir:

"...Savaş teçhizatınızı alın ve gerekli hazırlıklarınızı yapın. Sabırlı olmanın önemini kavrayın; çünkü sabır, kişiyi zafere daha yakın kılar"<sup>58</sup>.

Hz. Ali, Siffin Savaşı esnasında taraftarına şu tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur:

"Ey Müslümanlar topluluğu! Korkuyu hissedin ve huzura bürünün. Canınızı dişlerinize takın; elinizden geleni yapın; zira bu, kılıçları başlardan daha çok uzaklaştırır. Zırhlarınızı hazırlayın. Kılıçları-

<sup>55</sup> Age, s. , 43.

<sup>56</sup> Age., s. 49.

<sup>57</sup> Age., s. 41.

<sup>58</sup> Age., s.51.

nızı kınından sıyırmadan önce, kınlarındayken hareket ettirin. Göz ucuyla bakın; yanlara saldırın; kılıçlarınızın keskin tarafıyla dövüşün, kılıçlarınızı düşmanlarınızın adımlarıyla birleştirin....Tekrar saldırın ve firar etmekten utanın; zira firar, kalanlar için âr; hesap günü ise ateş olur. Nefsinizi feda etmekten hoşnut olun; ölüme rahat bir yürüyüşle yürüyün"<sup>59</sup>.

Yine Siffin Savaşı esnasında taraftarına şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"Zırhlıları öne çıkarın; zırhsızları da geride bırakın. Dışlerinizi ısırın; çünkü bu, kılıçların başlara isabet etmemesi için daha uygundur. Mızrakların uçlarına karşı eğilin; zira bu, mızrak ucunun hedefini şaşırmasına daha uygundur. Bakışları indirin; zira bu, daha soğukkanlı olmak ve gönüllerin daha sakin olması için daha iyidir. Sesleri öldürün; zira bu, başarısızlığı defetmeye daha uygundur. Sancağınızı eğmeyin ve yalnız başına bırakmayın. Onu sadece cesaretli olanlarınızın ve sizden korunması gereken mukaddes şeyleri koruyanların ellerine verin...Her biriniz, çarpıştığı düşmanına yetsin; kardeşine kendi nefsiyle destek versin. Kendi rakibini kardeşine bırakmasın; böylece ona karşı, rakibiyle kardeşinin rakibinin bir araya gelmesine izin vermesin...."<sup>60</sup>.

Düşman üzerine gönderdiği bir ordusuna yaptığı konuşmada da Hz. Ali, savaş teknikleri hususunda şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"Bir düşmana karşı inerseniz ya da düşman size karşı inerse, size destek ve arkanızda savunucunuz olmanız için karargâhınız, yüksek yerlerin önünde, dağların eteklerinde ya da nehirlerin kıvrımlarında olsun. Savaşınız bir ya da iki cephede olsun. Düşmanın size korktuğunuz ya da güven duyduğunuz yerden gelmemesi için dağların yüksek yerlerinde ve tepelerin yanlarında gözcüler bulundurun. Bilmüş olun ki, topluluğun öncü birliği onların casusları, öncü birliğinin casusları ise habercileridir. Aman birbirinizden ayrılmaktan sakının. Bir yerde konaklayacaksanız hep birlikte konaklayın; hareket edecekseniz hep birlikte hareket edin. Gece karargâhında mızraklarınızı etrafınızda daire haline getirin. Ancak hafif bir uykuyla ya da uyuyup uyanmak arası bir uykuyla uyuyun"<sup>61</sup>.

Hz. Ali, taraftarına savaşa karşı tarafın başlamasını beklelemelerini, onlar başlamadıkları sürece başlamamalarını tavsiye etmektedir<sup>62</sup>.

<sup>59</sup> Age., s. 72, 122.

<sup>60</sup> Age., 54; 130-131.

<sup>61</sup> Age., s. 263-264.

<sup>62</sup> Age., s. 265.

Belki birileri Hz. Ali'nin savaşa ilgili tavsiye ve uyarıları konusunda şöyle bir soru yöneltebilir: Hz. Ali nasıl oluyor da savaşa ilgili böyle tavsiyelerde bulunmasına rağmen Siffin'de yeniliyor? Bu soruya şu cevabı verebiliriz. Hz. Ali, Siffin Savaşı'nda galip konumdaydı. Hepinizin bildiği gibi savaşa zor durumda olan Muaviye, Amr b. el-As'ın teklif ve telkiniyle askerlere emir vererek Kur'an sayfalarını mızraklarının ucuna taktırdı, güya onları Allah'ın kitabının hakemliğine davet etti<sup>63</sup>. Muaviye ve Amr, aslında kuvvet yoluyla Hz. Ali'nin ordusuna güç yetirememeleri sebebiyle böyle bir hileye başvurmuşlar, mücadeleyi savaş meydanından başka zemine kaydırmışlardır. Yenilmek üzere olan Muaviye, böylelikle savaşa yenilmekten kurtulmuş ve iktidara giden yolunun önünü yeniden açmıştır.

### **b- Hz. Ömer'e İranlılara Karşı Göndereceği Orduya Kendisinin Gitmemesi Yönündeki Tavsiyesi**

Hız. Ali, gerçekten savaş konusunda tecrübeli bir insandı. Bu nedenle ki zaman zaman bu tecrübesini diğer idarecilerle de paylaşmıştır. Hz. Ömer, İranlılarla savaşa kendisi de katılmak istiyordu. Bunu Hz. Ali'ye açtı, onun da fikrini almak istedi. Hz. Ali de ona savaşa kendisinin katılmasının doğru olmayacağını şu cümlelerle ifade etti:

"...Kendin aralarında olmadan onları savaş ateşine at. Buradan gidersen Araplar, bölgelerde sana karşı baş kaldırırlar. Öyle ki arkanda bırakacağın korunması gereken şeyler, elindekinden daha önemli olur..."<sup>64</sup>.

### **c- İnsanları Yöneticilerine Karşı Çıkılmaları Konusunda Tavsiyesi**

Muhafif grubun kendisine karşı çıkmasının dışında taraftarlarının da muhalefet etmesinden muzdarip olan Hz. Ali, insanlara, yöneticilerine itaat etmelerini tavsiye etmektedir.

"İdarecinize karşı çıkmayın; sonra yaptıklarınıza pişman olursunuz..."<sup>65</sup>. Burada Hz. Ali'nin itaat etmelerini istediği yönetici, adaletli ve halkın isteği üzere iktidara gelmiş kimse veya kimselerdir. Yoksa Hz. Ali her ne olursa olsun bütün idarecilere itaat etmeleri gerektiğini düşünmemektedir. Bir başka deyişle Hz. Ali, yöneticile-

<sup>63</sup> Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut 1960, III, 32-33; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyase*, thk., Muhammed ez-Zeynî, Beyrut 1985, I, 101-102; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, thk., M. Muhyiddin Abdülhamid, Dimaşk 1979, II, 400.

<sup>64</sup> *Age.*, s.,147-148.

<sup>65</sup> *Aae.* s.,200.



re marufta itaati tavsiye ederken, aksi takdirde itaat konusunda dikkatli olmaları gerektiği uyarısında bulunmaktadır.

"Dikkat edin! Asil soyları sebebiyle büyülenen, soylarına dayanarak yüceleşen, Rablerine çirkin fiil isnat eden, hükmüne karşı büyülenerek ve verdiği nimetlerle mücadele ederek Allah'ın onlara yaptıklarını inkâr eden liderlerinize ve büyüklerinize itaat hususunda uyanık olun"<sup>66</sup>.

#### **d- Taraftarını Muhaliflerine Sövmemeleri Konusunda Uyarması**

Hız. Ali, Siffin Savaşı'nda taraftarından bir grubun Şamlılara sövdüklerini duyduğunda onları bu davranışlarından dolayı uyardı.

"Sövmenizi doğru bir davranış olarak görmüyorum. Sövmek yerine o insanların yaptıklarını dile getirmeniz, onların buldukları konularını zikretmeniz daha isabetli bir söz ve daha uygun bir mazeret olur. Onlara sövmek yerine, "Allahım! Bizim ve onların canlarını bağışla! Bizimle onların arasını düzelt! Sapkınlıklarından dolayı onları hidayete erdir! Böylece hakkı bilmeyen, onu bilsin. Günah ve düşmanlığa düşkün olan ondan dönsün!" dersiniz"<sup>67</sup>.

#### **e- Zekât Amillerine Yaptığı Tavsiye**

Hız. Ali, zekât âmili olarak görevlendirdiği kişilere şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"Ortağı olmayan, bir olan Allah'tan sakınarak git. Herhangi bir Müslüman'ı korkutma. Senden hoşlanmadığı halde ona gitme. Allah'ın malındaki hakkından fazlasını ondan alma..."<sup>68</sup> gibi pek çok tavsiyelerde bulunmaktadır.

#### **f- Valilerine Tavsiyesi**

Hız. Ali, bölge valilerine halka nasıl davranmaları konusunda bir takım tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin Muhammed b. Ebî Bekrî Mısır'a vali olarak gönderdiğinde ona şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"Onlar için kanadını indir; yumuşak davran, güler yüzlü ol. Anlık karşılaşmalarında bile onlara adil davran ki güçlüler, senin halkına zulmetmeye tamah etmesin; zayıflar da kendilerine adil davranmandan ümit kesmesin..."<sup>69</sup>. Ayrıca Hız. Ali, Muhammed'e namazı belirlenen vakitte kılmasını ve geciktirmemesini de tavsiye etmektedir<sup>70</sup>.

<sup>66</sup> Age, s.,209.

<sup>67</sup> Age., s. 230.

<sup>68</sup> Age., s. 271-272.

<sup>69</sup> Age., s. 273.

<sup>70</sup> Age., s.274.

Hz. Ali, el-Eşter en-Nehâî'yi de Mısır valiliğine gönderdiğinde buna benzer tavsiyelerde bulunmuştur:

"...Senin için erzakın en sevimsisi, salih amel olsun. Arzularına hâkim ol. Sana hêlal olmayan şey için kendine cimri ol. Kendine cimri olmak, sevdiği ya da hoşlanmadığı şeyde nefse karşı adil olmaktır. Tebaana karşı merhameti, sevgiyi düstur edin. Onlara karşı, yiyeceklerini ganimet olarak alan açgözlü yırtıcı hayvan gibi olma..."<sup>71</sup>. Hz. Ali tavsiyesinin devamında Eşter'e "İnsanları affetmesini; "ben yöneticiyim; emrederim ve siz de itaat edersiniz " dememesini; yönetici olmasından dolayı büyükenmemesini; adaletli olmasını; kusurları mümkün olduğunca örtmesini; düşmanlıktan uzak durmasını ve buna benzer daha pek çok tavsiyelerde bulunmaktadır<sup>72</sup>.

#### **g- Haraç Amillerine Tavsiyesi**

Hz. Ali, haraç amillerine şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"...İnsanlar için kendinizden dolayı insafli olun; ihtiyaçlarınız için sabredin. Siz, tebaanın hazinedarları, ümmetin vekilleri ve imamların elçilerisiniz. Kimseyi ihtiyacını karşılaması hususunda engellemeyin; onu isteğinden alıkoymayın. Haraç için, insanların kış ve yaz elbiselerini, işlerinde kullandıkları hayvanlarını ve kölelerini sattırmayın. Hiç kimseye bir dirhem için bir sopa vürmeyi. Namaz kılan ya da zimmî, insanlardan hiç kimsenin malına – müslümanlara karşı düşmanlık yapılmak üzere kullanılan bir at ya da bir silah hariç- dokunmayın. ...Nefislerinizden nasihati, askerden iyi muamelede bulunmayı ve tebaadan yardım etmeyi, Allah'ın dininden kuvveti saklamayın. Allah yolunda size vacip kılınan şeyleri yerine getirin...."<sup>73</sup>.

#### **4- Bazı Şahıslar ve Gruplar Karşısındaki Tavsiye ve Uyarıları**

Nehcü'l-Belâğ'a'da Hz. Ali bazı şahıslar ve gruplar konusunda da tavsiye ve uyarılarda bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

##### **a- Muaviye Konusunda Halkı Uyarması ve Tavsiyesi**

Hz. Ali zaman zaman isim vermeden Muaviye konusunda halkı uyarmakta ve onun dönemine eriştiklerinde nasıl davranmaları gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

"Benden sonra boynu kalın, karnı büyük bir adam size galip gelecek. Bulduğunu yer, bulamadığını ister. Onu öldürün! Ama öl-

<sup>71</sup> Age., s. 305-306.

<sup>72</sup> Age., s.306-318.

<sup>73</sup> Age., s. 304.

düremeyeceksiniz. Bilmiş olun ki, sizden bana sövmenizi ve beni reddetmenizi isteyecek. Sövmeye gelince, bana sövün. Reddetmeye gelince, beni reddetmeyin. Ben, fitrat üzere doğdum; imanda ve hicrette öne geçtim"<sup>74</sup>.

### **b- İnsanları Hâricileri Öldürmemeleri Hususunda Uyarması**

Hz. Ali'ye göre, Hâriciler, Muaviye'ye tercih edilebilmektedir. Çünkü onlar, hakkı isterlerken Muaviye batılı istemektedir.

"Benden sonra Hâricileri öldürmeyin. Hakkı isteyip hata eden, batılı isteyip"<sup>75</sup> ona ulaşan gibi değildir.

### **c- İnsanları Kadınlar Konusunda Uyarması**

Nehcül-Belâğâ'da Hz. Ali'nin sözleri arasında belki de en tartışmalı ve en sıkıntılı sözlerden birisi, onun kadınlar konusunda yaptığı uyarıdır. Hz. Ali, bu konuda şunları söylemektedir:

"Ey insan toplulukları! Kadınlar, iman, pay ve akıl yönünden noksandırlar. İmanlarının noksanlığı, hayızlı oldukları günlerde namazdan ve oruçtan uzak durmalarıdır. Akıllarının noksanlığı, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasıdır. Paylarının noksanlığına gelince, erkeklerin mirastan aldıkları payın yarısını almalarıdır. Kadınların kötülerinden sakının; iyilerine karşı dikkatli olun. Onlara marufta itaat etmeyin ki, münkeri arzu etmesinler"<sup>76</sup>.

"Onlara itaat etmeyin ki münkeri arzu etmesinler" cümlesinden kasıt, onların isteklerinin yerine getirilmemesidir. Bu sözün kabul edilebilir yanı olmadığı kanaatindeyiz. Her ne kadar Adnan Demircan, "Bu söz, görünüşte kabul edilebilir gibi değilse de dönemin kültürel yapısı ve erkeklerin sosyal konumları açısından değerlendirilmelidir"<sup>77</sup> demekteyse de biz buna ilaveten yine bu tür yaklaşımın, o dönemin erkeklerinin kadına nasıl baktıklarını gösterdiği sonucunu da çıkarabiliriz.

### **d- Muhaliflerine Karşı Tavsiyesi**

Hz. Ali, kendisine karşı olanlara bile hoşgörü ile yaklaşmakta, onların kötülüğünü istememektedir.

"...Ey insanlar! Bana muhalefet etmeniz, size günah kazandırmaz; bana isyanınız, sizi ayartmasın. Benden bazı şeyler duyduğunuzda birbirinize göz kırpmayın..."<sup>78</sup>.

<sup>74</sup> Age., s., 68.

<sup>75</sup> Burada Muaviye'yi kastetmektedir. Age., s., 69.

<sup>76</sup> Age., s.,78-79.

<sup>77</sup> Age., s. 79. (Dipnot)

<sup>78</sup> Age., s.,107.

### e- İnsanları Kendisi Konusunda Uyarması

Hz. Ali, Haricilere karşı yaptığı konuşmada insanları kendisi konusunda uyarmaktadır. Kendisini sevmeleri ya da sevmemeleri konusunda ifrata kaçmamaları, orta yolu tutmaları konusunda uyarılmaktadır:

"...Benden dolayı iki grup helak olacak: Sevginin, haktan uzaklaştırdığı aşırı seven ve nefretin, haktan uzaklaştırdığı aşırı nefret eden. Benim hakkımda davranış olarak insanların hayırlısı, orta yolu benimseyendir. Doğru yoldan ve topluluktan ayrılmayın. Allah'ın eli, toplulukla beraberdir. Ayrılıktan sakının; insanlardan ayrılanın şeytana karşı durumu, koyun sürüsünden ayrılanın kurt karşısındaki durumu gibidir. Dikkat edin! Kim bu slogana (ayrılığa) davet ederse, benim sarığımin altında dahi olsa onu öldürün"<sup>79</sup>.

### f- İnsanları Münafıklar Karşısında Uyarması

Hz. Ali, insanları münafıklar karşısında dikkatli olmaları konusunda uyarmaktadır. Onların sözlerine, hareketlerine dikkat etmelerini, hemen kanmamalarını tavsiye etmekte ve arkasından da onların tehlikelerine dikkat çekmektedir.

"Allah'ın kulları! Size Allah'tan sakınmayı tavsiye ediyor ve münafıklar hususunda uyarıyorum. Onlar, sapan ve saptıranlar, ayakları kayan ve kaydıranlardır. Renkten renge giriyorlar; işten işe giriyorlar..."<sup>80</sup>.

### Sonuç

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Hz. Ali, siyasî, idarî, askerî, dinî, ahlakî ve daha pek çok konularda insanlara tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Bunların başında da insanların Allah'tan sakınmaları konusu gelmektedir. Hemen hemen eserin her sayfasında insanları Allah'tan sakınmaları konusunda uyardığını görmekteyiz. İnsanlara farzları yerine getirmelerini, haramlardan sakınmalarını tavsiye etmektedir. Kadınlar konusundaki uyarısını ihtiyatla karşıladığımızı belirtmek isteriz. Askeri konulardaki tavsiye ve uyarıları, onun iyi bir komutan ve iyi bir asker olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Ali, insanları fitneye karşı uyarmakta, ondan uzak durmalarını tavsiye etmekte ve muhaliflerine karşı taraftarlarını sükûnete ve akliselikle hareket etmeye çağırmaktadır. Bugün de Hz. Ali'nin tavsiye ve uyarılarına şiddetle ihtiyacımızın olduğunu belirtmek isteriz.

<sup>79</sup> Age., s., 133-134.

<sup>80</sup> Age., s. 220.